

Ana Kuzmanović Jovanović*

Univerzitet u Beogradu
 Filološki fakultet
 Katedra za iberijske studije

„PUTOVATI I STALNO POMERATI CILJ“: NEMAČKA I SRPSKI DRŽAVNI NARATIV O EVRO-INTEGRACIJAMA

Originalan naučni rad
 UDC 32.019.5(497.11)
 339.92(061.1EU)
 81'42

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2018.9.9.7>

U ovom radu ispituje se strateška upotreba određenih elemenata državnog narativa o evro-integracijama, metaforički prikazanim u političkom diskursu preko metafore o „evropskom putu Srbije“. U okviru pomenutog narativa posebno se ispituje način na koji aktuelni predsednik Srbije, A. Vučić, kao dominantna politička figura na srpskoj političkoj sceni i ključni kreator političke agende, uokviruje Nemačku, državu predstavljenu kao presudnu za rezultat procesa integrisanja Srbije u EU. Korpus obuhvata izjave Aleksandra Vučića o pitanjima procesa evropskih integracija Srbije i (direktno ili indirektno) uloge Nemačke u tom procesu a hronološki okvir obuhvata period u kojem je ovaj političar obavlja najviše funkcije u državi (2012-2017). Sprovedena je kvalitativna analiza a njeni rezultati su interpretirani u skladu sa teorijskim postulatima kritičke analize diskursa. U narativu o evropskom putu Srbije (varijanti metafore PUT KA DEMOKRATIJI) nemačko-srpski odnosi predstavljeni su kroz nove kognitivne okvire. Vučić menja tradicionalno negativnu percepciju Nemačke u srpskoj javnosti strateškom manipulacijom narativa o ovoj naciji; deaktivira okvir o ugroženosti i nepoverenju, a aktivira onaj o vrednom i disciplinovanom nemačkom narodu. Kroz metaforu NACIJA/DRŽAVA JE LICNOST, gde su nacionalni mentaliteti poistovećeni sa osobinama ličnosti, ističe pozitivne karakteristike nemačkog mentaliteta kao model na koji Srbija treba da se ugleda kako bi postala uspešna na svom evropskom putu. Rezultati analize potvrđuju značaj strateške upotrebe državnih narativa u političkom diskursu kao deo stvaranja novih značenja i sprovođenja političkih agendi.

Cljučne reči: narativi, pojmovna metafora, kognitivni okvir, srpski politički diskurs, evro-integracije.

1. Uvod: predmet, metodologija i perspektiva istraživanja

Jedna od dominantnih tema srpske političke agende jesu tzv. evropske integracije. Sprovođenje reformi zarad usklađivanja društveno-ekonomskog sistema sa onim u Evropskoj Uniji predstavljalo je brigu i zadatak svih srpskih Vlada od početka 2000-tih, kada je došlo do promene režima i uspostavljanja demokratije

* Filološki fakultet u Beogradu, Katedra za iberijske studije, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: akuzmanovic@fil.bg.ac.rs, ana.kuzmanovic@gmail.com

(Vesić Pavlović 2010; Krstić 2012). Pomenute reforme se u javnom i političkom diskursu često metaforički prikazuju kao „evropski put“ Srbije. Evropska Unija i njen političko-ekonomski sistem predstavljeni su u tom diskursu kao najbolji model i rešenje za budućnost Srbije a uticaj EU je javno i otvoreno prihvaćen i priznat kao integralni deo politike srpskih elita (Stojić 2006: 312).

Sprovođenje pomenutih reformi često podrazumeva bolne promene za veliki deo srpskog društva¹. Stoga je važno predstaviti ih kao neophodan zalog sigurne i bolje budućnosti. Ovo se postiže pažljivim izborom argumentativnih sredstava kojima srpske političke elite diskurzivno konstruišu procese evro-integracija, tj. „evropski put Srbije“. Pomenuti diskurs važan je deo savremenog srpskog državnog narativa; objašnjava odnose sa drugim državama i određuje smernice za definisanje kako spoljnih, tako i unutrašnjih politika. Državni narativi su, naime, efikasno sredstvo širenja državne ideologije kao dela aktivnog, direktivnog kulturnog modela u društvu (Markoš 2013: 14). Ta ideologija, kao i narativi kroz koje se širi, „ne polazi iz vakuuma, nego se nadovezuje na postojeću mentalnu ili konceptualnu realnost“ (Markoš 2013: 14).

U ovom radu analizirana su određena argumentativna sredstva korišćena u konstrukciji srpskog državnog narativa o evro-integracijama, kao i njihova uloga u promociji politika koje sprovodi vladajuća politička elita na čelu sa Vladom i predsednikom Srbije. Posebna pažnja posvećena je načinu na koji aktuelni predsednik Srbije, Aleksandar Vučić, uokvirava Nemačku, predstavljenu kao državu ključnu za uspeh pomenutih integracionih procesa, a koji značajno odstupa od tradicionalnog okvira za predstavljanje srpsko-nemačkih odnosa u srpskom javnom diskursu i državnom narativu (Mitrović 1996; Gašić 2010). Fokus analize jeste upravo to odstupanje ličnog narativa A. Vučića, čije značenje sagledavam koristeći se perspektivom i aparaturom kritičke analize diskursa.

Rad je struktuiran na sledeći način: najpre su predstavljeni teorijski koncepti važni za razumevanje funkcionisanja političkog diskursa ((državni) narativ, pojmovna metafora i kognitivni okviri), koji su zatim primenjeni na analizu korpusa. Korpus istraživanja čini 21 primer izjava i medijskih izveštaja o izjavama A. Vučića, političara

¹ Veliki broj ovih reformi povezan je sa transformacijom ekonomskog sistema i uvođenjem tržišne ekonomije, što podrazumeva restrukturiranje državnih preduzeća, privatizaciju društvene i državne imovine, restituciju i dr. Ovi procesi posebno pogađaju radničku klasu ali i zaposlene u tzv. javnom sektoru. Osim toga, ključne promene moraju biti provedene u pravosuđu i obrazovnom sistemu, a tu su i složene političke teme, kao što je saradnja sa Haškim tribunalom i normalizacija odnosa sa Kosovom, zapravo de facto priznavanje nezavisnosti Kosova kroz potpisivanje Briselskog sporazuma iz 2013 godine (za tranzicione procese u Srbiji vid. na pr. Mitrović 2003; Madžar 2009; Cerović 2009).

koji je, kako pokazuju brojna istraživanja, apsolutno dominantan u medijskom prostoru Srbije². U izdvojenim primerima Vučić govori o Nemačkoj i njenoj ulozi u procesu evro-integracija Srbije³. Primeri su ekscerpirani iz političkih i ekonomskih rubrika elektronskih verzija štampanih medija (*Blic online*, *Politika*, *Novosti*, *Danas*, *Kurir*) i elektronskih medija (portala poput *N1*, *Aljazeera*, *B92*, *Pink*, *RTS*, *Deutsche Welle*), a izdvojeni su iz različitih diskurzivnih žanrova: konferencija za štampu, intervju, autorskih članaka u dnevnim novinama. Kompletni podaci o primerima koji čine korpus (mediji iz kojeg su ekscerpirani, datum, link) dati su na kraju rada u posebnom dodatku. Hronološki okvir korpusa čini period nakon 2012. godine⁴ i uspona na vlast Srpske napredne stranke, čije je predsednik A. Vučić od tada pa do danas obavljao nekoliko najvažnijih funkcija u državi, od prvog potpredsednika vlade i premijera, do predsednika Srbije (od aprila 2017). Zbog svega navedenog, ovaj političar se s pravom može smatrati glavnim kreatorom trenutne srpske političke agende.

Sprovedena je kvalitativna analiza odabranog korpusa. Uočeni su određeni diskurzivni obrasci koji se ponavljaju kako u samim izjavama A. Vučića, tako i u agencijskim izveštajima o njegovim izjavama i javnim nastupima. Korups je reprezentativan budući da obuhvata dovoljno širok vremenski opseg i uticajne a ideološki raznovrsne elektronske medije u Srbiji⁵. Međutim, nije sprovedena kvantitativna analiza, budući da moj cilj nije bio da utvrdim frekvenciju upotrebe analiziranih jezičkih elemenata, već isključivo da potvrdim postojanje diskurzivnih obrazaca u konstrukciji narativa o evro-integracijama (cf. van Dijk & Atienza Cerezo, 2010: 69), te da, oslanjajući se na teorijske koncepte kognitivne lingvistike i kritičke analize diskursa (KAD), ponudim objašnjenje o njihovoj mogućoj funkciji i značenju.

² Podaci Nezavisnog udruženja novinara Srbije, „Ninamedija: Vučić više u medijima nego svi ostali ministri zajedno“, 20.07.2016. <http://nuns.rs/info/news/28398/ninamedija-vucic-vise-u-medijima-nego-svi-ministri-zajedno.html>; slični su podaci koje iznosi agencija za istraživanje medija Kliping povodom zastupljenosti predsedničkih kandidata u kampanji, „Klipping: Vučić u medijima ima mnogo više vremenskog prostora (60%) nego svi ostali predsednički kandidati zajedno“ 15.03.2017. <http://www.nspm.rs/hronika/kliping-vucic-u-medijima-ima-mnogo-vise-vremenskog-prostora-nego-svi-ostali-kandidati-zajedno.html?alphabet=l>, kao i posmatračka misija Građani na straži, „CRTA: Dominantno prisustvo Vučića u medijima“, 24.03.2017. <http://vesti.istinomer.rs/2017/03/24/crta-dominantno-prisustvo-vucica-u-medijima/>

³ Mada primeri ukazuju na lični narativ A. Vučića, važno je analizirati njegove stavove u odnosu na zvaničan državni narativ (čiji je dominantan element od promene režima 2000. godine politika evro-integracija (Stojić 2006; Vesić Pavlović 2010; Krstić 2012)), budući da je A. Vučić od 2012. ključna ličnost u građenju srpske političke agende.

⁴ Najveći broj primera iz 2017. godine.

⁵ Mediji iz kojih su primeri preuzimani na samom su vrhu među rezultatima pretraživanja u Google pretraživaču. Njihova ideološka i vlasnička struktura je raznovrsna: od onih koji su u državnom vlasništvu (RTS) ili tradicionalno uvek bliski vlasti (Novosti, Politika, Studio B), do tzv. nezavisnih medija (B92, Danas) ili onih u stranom vlasništvu a na srpskom jeziku (N1, Blic) ili imaju i verziju na srpskom (Aljazeera, DW).

Koncepti kognitivne lingvistike korišćeni u analizi jesu pojmovna metafora (Lakoff & Johnson 2003; Chateris-Black 2004; Musolff 2004) i kognitivni okvir (Lakoff 1999, 2004; Druckman 2011; Keren 2011). Što se KAD tiče, od nje preuzimam interesovanje za način na koji jezik (tj. diskurs) učestvuje u kreiranju i održavanju odnosa moći u društvu (Van Dijk 1993; 2004). U pitanju je multidisciplinarni istraživački metod ili perspektiva, fokusiran na dominantne grupe i institucije i na način na koji one održavaju društvenu nejednakost i *status quo* uz pomoć različitih diskurzivnih praksi, to jest, jezika (Van Dijk 2004: 8). Ključni element ovog pristupa nije nijedna konkretna lingvistička teorija, već kritički odnos prema društvenim problemima i jasna opredeljenost za manje povlašćene i marginalizovane društvene grupe (Fairclough I. & N. 2012: 79).

Zbog same prirode političkog diskursa i njegove veze sa javnim politikama i agendama od opšteg društvenog značaja, ovaj oblik javnog diskursa je neprestano u fokusu KAD. Konkretno, u ovom radu ispitujem kako određeni jezički (tj. diskurzivni) obrasci pomažu u promociji jedne političke agende (evro-integracije Srbije) i kako je ta agenda predstavljena u javnosti kao ključna za napredak države i društva. Naime, smatram da analizirani diskurzivni fenomeni ne mogu biti objašnjeni samo kognitivno-lingvističkim uzrocima, već da je neophodno posmatrati ih u širem kontekstu, kao društveni i ideološki fenomen (Fairclough I. & N. 2012: 80).

2. Teorijski koncepti i analiza

Dominanta tema u političkoj agendi svih srpskih vlasti od promene režima 2000. godine jeste proces pridruživanja Srbije Evropskoj Uniji. Ovaj dugotrajan i neizvestan proces predstavljen je u srpskom političkom diskursu kao „evropski put Srbije“. U tom sada već višedecenijskom procesu, čiji se kraj još uvek ne nazire, razvijen je narativ o evro-integracijama koji su sve vlade nakon 2000-te aktivno promovisale u srpskoj javnosti (Vesić Pavlović 2010; Krstić 2012).

2.1 Narativi i promocija državnih politika

Narativi su veoma koristan koncept za razumevanje političkog delanja. Oni, pre svega, pružaju osećaj pripadanja ne samo pojedincima, već i različitim grupama, uključujući i naciju, odnosno državu (Subotić 2016: 612). Ne samo da utiču na to kako posmatramo političku realnost, već nas i podstiču da delamo na određen način (Patterson & Monroe 1998: 321). Imaju moć da nas mobilišu, te stoga i nastaju kako bi „uspostavili i promovisali specifične kolektivne vrednosti“ (Subotić 2016: 612).

Narativi su, dakle, sredstvo koje političari koriste kako bi ubedili javnost da podrži njihove politike (Subotić 2016: 612). Kako bi uspešno promovisali ne samo svoje konkretne politike, već i svoju ideologiju, oni moraju naći način da modifikuju predstave i uverenja koje javnost već ima (Markoš 2013: 14). Stoga se njihovi narativi neminovno moraju oslanjati na već postojeće diskurse i kulturne modele u društvu.

Svaki državni narativ je kompleksan diskurzivni konstrukt, sačinjen od različitih elemenata koje političari mogu aktivirati ili deaktivirati, u zavisnosti od trenutnih društveno-istorijskih okolnosti, odnosno svojih ciljeva i potreba (Subotić 2016). Upravo zbog činjenice da mogu biti korišćeni strateški, u cilju promovisanja određenih političkih agendi, razumevanje i analiza narativa su od ključnog značaja za razumevanje političkog ponašanja (Subotić 2016: 611-612).

U ovom radu analiziran je način na koji predsednik Srbije, kao dominantna politička figura u državi, diskurzivno konstruiše narativ o evro-integracijama i ulogu Nemačke u tom društveno-istorijskom procesu. Budući da Srbija na „evropskom putu“ mora da ispuni brojne zahteve, koji pre svega podrazumevaju sprovođenje uglavnom bolnih ekonomskih i društvenih reformi, predsednik Srbije različite elemente pomenutog narativa koristi strateški, uz pažljiv odabir leksike, metafora i metaforčkih izraza, kao i drugih argumentativnih i retoričkih sredstava (kojima se u ovom radu neću detaljnije baviti) što dovodi do aktiviranja kognitivnih okvira koji pomenute reforme predstavljaju ne samo kao važne i potrebne, već neminovne i bez alternative. Posebna pažnja posvećena je novom okviru u kojem, u okviru narativa o evro-integracijama, predstavlja Nemačku, budući da je ova država percipirana u javnosti kao ključna za uspeh „evropskog puta“ Srbije (Stojanović i Đorđević 2017). Na osnovu opšte istorije srpsko-nemačkih odnosa i tradicionalnog okvira za predstavljanje ove nacije u srpskom političkom i javnom diskursu, pokazaću da predsednik Srbije, u cilju promovisanja politike evro-integracija, pažljivo manipuliše različitim elementima nacionalnih predstava o srpsko-nemačkim odnosima, aktivirajući okvire koji ističu njihove pozitivne elemente (Nemci kao primer reda, rada i discipline), istovremeno deaktivirajući nepovoljne, no istorijski dominantne okvire tih predstava (Nemci kao osvajači, agresori i dr).

Strateškim korišćenjem narativa politički lideri mogu promovisati promene svojih politika, čak i kada te politike direktno ugrožavaju određene nacionalne interese (za promenu kognitivnog okvira i stratešku manipulaciju srpskim državnim narativom o Kosovu nakon Briselskog sporazuma, vid. Subotić 2016; Kuzmanović

Jovanović 2017) ili kada direktno protivureče ustaljenim kognitivnim okvirima u društvu (kao što je slučaj sa tradicionalnim prikazom Nemačke u srpskom političkom i javnom diskursu).

2.2 Metafore u srpskom političkom diskursu

Brojne studije političkog diskursa bave se značajem pojmovne metafore u predstavljanju i promovisanju određenih političkih agendi (na pr. Musolff 2004). Naime, budući da je naš pojmovni sistem u velikoj meri metaforički struktuiran (Lakoff & Johnson 2003: 3), metafore nam pomažu da razumemo kompleksna iskustva preko onih bliskijih i poznatijih. One su ključno sredstvo u razumevanju apstraktnih pojmova kakva je, na primer, politika (Charteris-Black, 2004). Zbog toga i jesu posebno važno i korišćeno retoričko sredstvo u politici, pošto je u pitanju apstraktan i složen domen iskustva koji metafore čine pristupačnijim i razumljivijim široj javnosti (Semino, 2008: 90). Glavna funkcija političke metafore jeste da poveže lični i politički domen, da nam omogući da uočimo veze, pojasni apstrakcije i uokviri složene odnose na razumljiv način (Thompson 1996: 185-6, u Semino 2008: 90). Izbor određene metafore nije slučajan; naprotiv, metafore uokviruju temu ili problem tako da su određeni aspekti ciljanog domena naglašeni, a drugi sakriveni (Lakoff & Johnson 2003: 13), te tako konstruišu realnost na određen način (Fairclough 1992: 194). Metafore su, dakle, snažno ideološko oružje.

Sam okvir srpskog narativa o evro-integracijama metaforički je prikazan kroz poznatu i često korišćenu metaforu o „evropskom putu Srbije“ (o metafori puta u konceptualizaciji evro-integracija u srpskom političkom diskursu vid. Rasulić 2008; Silaški et al. 2009; Vesić Pavlović 2010; Silaški, Đurović 2014). U pitanju je, zapravo, varijanta metafore PUT KA DEMOKRATIJI koja se javlja u zapadnom političkom diskursu još 80-tih godina prošlog veka. Prema Lejkofu (Lakoff 1999: 32), ideja ove metafore jeste „pretpostavka da je demokratija najmoralniji oblik vladavine“.

Najvažnija značenja ove pojmovne metafore su sledeća (prema Musolff 2004: 43): a) politički proces je putovanje koje započinje na polaznoj tački i kreće se ka cilju određenom putanjom (u ovom slučaju, polazna tačka je promena režima 2000. godine, a krajnji cilj članstvo u EU; put do tog cilja jesu često isticane reforme); b) politički događaji koji usporavaju željeni politički proces jesu prepreke na putu, ili putanje koje vode u ćorsokak (najčešće prepreke u slučaju srpskog „evropskog puta“ vezane su za neuspeh u privrednim reformama, saradnju sa Haškim tribunalom i

nerешen status Kosova i Metohije); v) politički događaji koji olakšavaju primenu političkog procesa otklanjaju prepreke na putu (na primer, Briselski sporazum kao rešenje Kosovskog problema (v. Kuzmanović Jovanović 2017)); g) učesnici u političkom procesu jesu saputnici na putu, putuju zajedno i treba da sarađuju.

Pojmovna metafora zasnovana na iskustvu putovanja česta je u političkom diskursu. Posebno je pogodna za predstavljanje reformskih procesa koji prethodne punopravnom članstvu u EU (za upotrebu ove metafore u srpskom javnom i političkom diskursu vid. Silaški et al. 2009; Vesić Pavlović 2010; Silaški & Đurović 2014; za hrvatski politički diskurs vid. Šarić 2005). Kako navodi Vesić Pavlović (Vesić Pavlović 2010: 181), „proces koji vodi članstvu u EU konceptualizuje se kao putovanje, zemlja je putnik, a Evropska unija cilj putovanja. Takođe, EU ne mora biti konceptualizovana kao cilj, već kao apstraktno odredište na putovanju koje vodi do neke druge, još apstraktnije destinacije.“

Upotreba puta kao domena u metafori ima posebnu snagu zato što javnosti približava dug i složen društveno-politički proces preko poznatog iskustva fizičkog kretanja (Vesić Pavlović 2010: 187). Osim toga, ovom metaforom biva naglašen sam „put“ (u ovom slučaju – reforme potrebne zarad pridruživanja EU), dok rezultat (tj. samo članstvo u EU) postaje sekundaran.

A. Vučić često koristi ovaj metaforički izraz kada predstavlja važne elemente državne politike, kao što je bez sumnje i proces evro-integracija Srbije, a oni su uobičajeni i u medijskim izveštajima o njegovim aktivnostima:

1. Sudbina Evrope zavisi od daljeg uspeha Angele Merkel, ali i Emanuela Makrona. Bukvalno od njihovog uspeha zavisi uspeh Evrope, a ako hoćete i naš evropski put.⁶
2. Predsednik Vlade Republike Srbije Aleksandar Vučić i predsedavajući spoljnopolitičkog komiteta Senata SAD-a, senator Bob Korker usaglasili su se danas da evropska perspektiva Srbije nema alternativu. Srbija je na evropskom putu (...)⁷.
3. Preneo je [Vučić] i da je od visoke predstavnice dobio snažnu podršku za nastavak evropskog puta i ubrzanje reformi, u različitim sferama društvenog života u Srbiji, a time puta ka EU⁸.
4. Premijer Vučić zahvalio se na podršci SAD na evropskom putu Srbije, koji je strateški cilj njegove vlade, kao i održavanje tradicionalno prijateljskih odnosa sa Ruskom Federacijom, Kinom i drugim zemljama⁹.

⁶ Vučić: Evropski put Srbije ne može da poremeti odnose sa Rusijom, *N1*, 25.9.2017. <http://rs.n1info.com/a330391/Vesti/Vesti/Vucic-o-izborima-u-Nemackoj.html>

⁷ Vučić i Korker: Evropski put Srbije nema alternativu, *Blic Online*, 12.2.2016. <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-i-korker-evropski-put-srbije-nema-alternativu/2pz8lel>

⁸ Vučić: Podrška Mogerinijeve ubrzanju evropskog puta Srbije, *RTS*, 15.11.2017. <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2940149/vucic-se-sastao-sa-mogerini.html>

5. Ovo pokazuje snagu Srbije da može da razgovara sa svima i na zapadu i na istoku, da može da uradi najbolje stvari za sebe, da ima prijatelje i na jednoj i drugoj strani sveta. Naš put u EU je strateški cilj (...)¹⁰.
6. Važno nam je da uvedemo pravila EU, ne samo pristupanje [Uniji]. Važno je da na evropskom putu budemo i zbog investitora. Oni koji govore da nam nije potreban taj put, neodgovorni su. Ne znam koji su to drugi planovi, niti alternative. Uprkos dobrom odnosu sa Rusijom, nisam spreman da žrtvujem evropski put Srbije¹¹.
7. Naši nemački sagovornici ne mogu da ne primete veliki napredak Srbije na evropskom putu (...)¹²

Metaforom „evropskog puta“, A. Vučić predstavlja različite složene političke odnose između Srbije i velikih država¹³ i objašnjava ciljeve svojih politika javnosti. „Evropski put“ je predstavljen kao strateški cilj (primeri 4 i 5) Srbije, kao politički proces bez alternative (primeri 2 i 6). Put postaje važniji od samog cilja, štaviše, sam put postaje cilj. Na ovaj način, sve promene koje su neophodne zarad opstajanja samog puta (to jest, stalno pominjane *reforme*, kao u primeru 3) bivaju opravdane.

Još jedna važna metafora u narativu o evro-integracijama Srbije jeste i DRŽAVA/ NACIJA JE LIČNOST. U pitanju je personifikacija, odnosno jedna od najočitijih ontoloških metafora u kojoj određeni predmet ili koncept (u ovom slučaju – naciju, odnosno državu) objašnjavamo kroz prizmu ljudskosti, tj. ličnosti, zahvaljujući čemu možemo razumeti širok spektar iskustava preko ljudskih motivacija, karakteristika i aktivnosti (Lakoff & Johnson 2003: 33). Srbija je u diskursu A. Vučića predstavljena kroz personifikaciju, a kako gornji primeri (2, 4, 5 i 7) pokazuju, na isti način se koncipiraju i druge države sa kojima Srbija ima važne odnose¹⁴. Države, odnosno nacije, jesu ličnosti i imaju prijatelje, kao i neprijatelje; poseduju određene osobine, poznate kao *mentalitet*¹⁵, koje se mogu vremenom menjati; imaju svoje ciljeve, kao i uzore koji im pomažu da te ciljeve ostvare.

⁹ Vučić i Korcker: Evropski put Srbije nema alternativu, *Blica Online*, 12.2.2016. <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-i-korker-evropski-put-srbije-nema-alternativu/2pz8lel>

¹⁰ Vučić u Moskvi: Želimo da pojačamo ekonomsku saradnju sa Rusijom, *Pink*, 4.4.2017. <http://pink.rs/vesti/20399/vucic-u-moskvi-zelimo-da-pojacamo-ekonomsku-saradnju-sa-rusijom>

¹¹ Vučić: Srbija neće u NATO, ali hoće u EU, *Aljazeera Balkans*, 2.3.2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/vucic-srbija-uce-u-nato-ali-hoce-u-eu>

¹² Vučić i Nemci, *Politika*, 20.02.2013. <http://www.politika.rs/scc/clanak/249753/>

¹³ U ovim primerima to su Nemačka, Francuska, Rusija, SAD i Kina. .

¹⁴ Naravno, ovaj način predstavljanja države u političkom diskursu nije ekskluzivno vezan sa sadašnjeg predsednika Srbije. Za neke druge slučajeve korišćenja iste metafore u srpskom političkom diskursu vid. Kuzmanović Jovanović 2011.

¹⁵ Uprkos tome što je u pitanju prilično neprecizan termin, A. Vučić ga rado koristi u svojim obraćanjima naciji, zbog čega ga i ističem u ovoj analizi.

Značaj ove metafore u savremenom srpskom političkom diskursu odlično ilustruje način na koji A. Vučić uokviruje Nemačku u svojim javnim istupima, o čemu će biti reči u nastavku rada.

2.3 Kognitivni okviri: retoričko oružje u političkom diskursu

Važan element političkog diskursa jesu i tzv. kognitivni okviri. Lejkof (Lakoff 2004: xv) definiše okvire ili *frejmove* (engl. *frames*) kao „mentalne strukture koji oblikuju način na koji vidimo svet“. Okviri su od suštinskog značaja za promociju određenih političkih agendi, budući da „naši okviri oblikuju naše društvene politike i institucije koje formiramo kako bismo sproveli te politike. Promeniti okvir znači promeniti sve to. Promena okvira je društvena promena“ (Lakoff, 2004: xv). Okviri obezbeđuju interpretaciju određene situacije, kao i prikladno ponašanje u datom kontekstu. Oni, dakle, predstavljaju konstitutivne elemente društveno-političkih normi i služe da opravdaju određeni društveno-normativni poredak (Payne 2001: 39). Promenjeni okviri, stoga, mogu dovesti do novih, alternativnih procena i izbora (Druckman 2011: 281), zato što „nisu ograničeni na interpretaciju poruke, već mogu uticati i na dela“ (Keren 2011: 1). Drugim rečima, od odlučujućeg su značaja za prosuđivanje i odlučivanje, dva ključna elementa političke aktivnosti (Fairclough, I.&N. 2012). Ukoliko imamo u vidu da dugotrajna izloženost određenim diskurzivnim okvirima dovodi do snažnijih i upornijih efekata od jednokratne izloženosti, te da su ovi efekti posebno izraženi kod osoba sa skromnim političkim znanjem (Lecheler et al. 2015), jasan je značaj prakse uokviravanja u političkom i javnom diskursu kao načina za plasiranje konkretnih političkih agendi u društvu.

Način na koji A. Vučić uokviruje Nemačku pokazuje važnost ovog argumentativnog sredstva u promociji politike evro-integracija. Isticanje obima investicija ili ekonomske i druge pomoći koje ova država ulaže u Srbiju nije dovoljno; Nemačka je, naime, metaforički prikazana kao snažniji i sposobniji, ali blagonaklon prijatelj na kojeg se treba ugledati ukoliko želimo da s uspehom nastavimo „evropski put“. Stoga su srpsko-nemački odnosi važan element državnog narativa o evro-integracijama.

2.4 Nemačka u srpskom javnom i političkom diskursu

Veze Srba sa Nemačcima i njihovim državama izuzetno su važne za srpsku istoriju. One su „složenije i dugoročnije prisutne, čak u osnovi i značajnije nego, inače takođe važne, veze sa drugim velikim narodima“ (Mitrović 1996: b/s). Srbi su

se „uporno bavili Nemcima“ (Mitrović 1996: b/s); Nemačka i nemački narod jedna su od dominantnih tema u nacionalnom narativu, što je uobičajeno za kontakt malog naroda sa mnogo većim i jačim susedom, sa kojim ga vežu dugotrajne i kompleksne istorijske i kulturne veze¹⁶.

Srpsko viđenje Nemaca nastajalo je postepeno, tokom dugotrajnih i neprekinutih veza sa ovim narodom. Na njega su uticali „kako prodori nemačkih vojski na evropski Jugoistok i srpske seobe, putovanja i školovanja po Srednjoj Evropi, tako i dvovekovno susedstvo – time i neposredna povezanost – dvaju naroda“ (Mitrović 1996: b/s).

Viševjekovno srpsko iskustvo s Nemcima je raznovrsno i složeno, no iznad svega nabijeno snažnim emocijama zbog određenih dramatičnih istorijskih događaja. Mitrović (1996: b/s) ističe pet glavnih elemenata srpskog doživljaja Nemaca: „određenje da je reč o pripadniku jednog drugog naroda; odavanje priznanja i iskazivanje visokog poštovanja (prvenstveno za tehnička umeća); izvesno nipodaštavanje, često i podsmeh (zbog krutosti, preteranosti i sl.); nepoverenje proisteklo iz političkih iskustava; najzad, osećanje ugroženosti zasnovano na sećanjima o nametanju rata i u ratu učinjena nedela.“

Kako ističe Gašić (Gašić 2010: 133), srpski stereotip o Nemcima je po sebi protivrečan, jer sadrži i pozitivne i negativne elemente:

Istovremeno se ispoljava fascinacija i prezir prema tuđim vrednostima, tj. isticanje svojih vrednosti, kao i strah od gubitka identiteta u susretu sa jačim susedom. Odnos Srba prema Nemcima obeležen je poštovanjem i divljenjem prema nemačkoj kulturi, smislu za red i disciplinu, tehničkom i vojnom umeću, kao i hrabrosti na bojnom polju. Sa druge strane, Prvi svetski rat je stvorio i strah od nemačke moći i utisak o agresivnosti, koji je sledeći rat još pojačao.

U srpskom viđenju Nemaca, dakle, dominira „osećanje nepoverenja“ (Mitrović 1996: b/s), kao i „osećanje ugroženosti zasnovano na sećanjima o nametanju rata i u ratu učinjena nedela“ (Mitrović 1996: b/s), proizašla iz kompleksnih istorijskih događaja, a pre svega iz traumatičnih iskustava 20. veka – najpre svetskih ratova, a zatim i uloge Nemačke u raspadu SFRJ i bombardovanju SRJ 1999. godine¹⁷. Postoje,

¹⁶ U ovom radu ne bavim se predstavom Nemačke u srpskom javnom i političkom diskursu iz dijahronijske perspektive, već se fokusiram na tradicionalnu predstavu ove države i naroda u srpskom državnom narativu, te na odstupanje od te tradicionalne predstave koje promoviše A. Vučić.

¹⁷ Treba istaći da su, uprkos pomenutim traumatičnim istorijskim iskustvima, mnogi eminentni srpski političari bili veliki poštovaoci nemačke države i politike. Tu posebno treba istaći predsednika jugoslovenske vlade između dva svetska rata, Milana Stojadinovića (Gašić 2006), ili premijera Zorana Đinđića (Dimitrijević 2006).

međutim, dve konstante u srpskom odnosu prema nemačkom narodu. To su „priznanja za, prvo, radnost i, drugo, za vojničke osobine i ratničko umeće“ (Mitrović 1996: b/s).

2.4.1 Nemačka i srpske evro-integracije: radikalna promena okvira?

Značaj srpskih stereotipa o Nemcima je utoliko veći što je „reč o narodu koji je za Srbe bio posrednik u upoznavanju zapadne civilizacije, pa su tako ti stereotipi u velikoj meri odražavali i viđenje Evrope u celini“ (Gašić 2010: 132). Zato je posebno važno ispitati promenu okvira u diskurzivnoj konstrukciji ove nacije i njenih odnosa sa Srbijom kao deo dominantnog državnog narativa o evro-integracijama.

A. Vučić se oslanja na već postojeće i utvrđene elemente nacionalnog narativa o Nemcima kada promoviše novi kognitivni okvir za ovu državu, koju predstavlja kao ključnu za uspeh njegove politike evro-integracija. Međutim, on taj narativ koristi strateški: deaktivira okvir o osećanju nepoverenja i ugroženosti prema nemačkoj državi i narodu, dok u prvi plan ističe ovir o nemačkom narodu kao vrednom i disciplinovanom a nemačku državu predstavlja kao najsnažniju i najvažniju među svim evropskim državama.

8. Nemačka je naš najveći spoljnotrgovinski partner i njeni investitori pojedinačno zapošljavaju najveći broj ljudi u našoj zemlji, više od 35.000 radnika (...)
9. To pokazuje da smo uspeali da napravimo stabilne odnose sa najrazvijenijom evropskom ekonomijom¹⁸.
10. Nemačka je najveća i najvažnija zemlja i za nas i u celoj EU¹⁹.
11. Srbija želi najbolje moguće odnose i napredak dinamičnih odnosa koje imamo sa Nemačkom i velikim nemačkim narodom (...)²⁰
12. Vučić je izrazio zahvalnost na podršci koju Nemačka pruža Srbiji, kako na evropskom putu, tako i u vidu posvećenosti stabilizaciji prilika i saradnji na Zapadnom Balkanu, naročito kroz Berlinski proces. (...), saopštila je Služba za saradnju sa medijima predsednika²¹.
13. Jedan od glavnih interesa Srbije je da bilateralni odnosi sa Nemačkom budu što je moguće bolji, imajući u vidu značaj i uticaj

¹⁸ Vučić: Nemačka najveći partner, *Danas*, 26.7.2017. http://www.danas.rs/ekonomija.4.html?news_id=352400&title=Vu%C4%8Di%C4%87%3A+Nema%C4%8Dka+najve%C4%87i+partner

¹⁹ Vučić: Nemačka je najvažnija zemlja za Srbiju, *Politika*, 11.6.2014. <http://www.politika.rs/scc/clanak/296116/>

²⁰ Vučić: Nemačka naš važan politički i ekonomski partner, *Politika*, 09.09.2012. <http://www.politika.rs/scc/clanak/249556/>

²¹ Vučić danas s ambasadorom Nemačke, *B92*, 28.12. 2017. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=28&nav_category=11&nav_id=1341092

- Nemačke u okvirima evropske i svetske politike, poručio je predsednik Aleksandar Vučić²².
14. Predsednik Vučić je naveo da su nemački investitori sigurni i pouzdani i da su kao takvi dobrodošli na srpskom tržištu²³.
 15. Vučić je napomenuo da je Merkelova još jednom pokazala čeličnu odlučnost da vodi svoju zemlju i građane na putu ka boljoj i svetlijoj budućnosti. „Veliki lideri poznaju se po svojim delima, koja su rezultat marljivosti, odanosti i posvećenosti poslu kojim se bave. Podržani od strane onih koji su im odani i u teškim trenucima, postaju jači i još odlučniji da osvoje bitku za napredak i prosperitet“²⁴.
 16. Srpski predsednik je poslaniku Bundestaga zahvalio za veliku razvojnu pomoć Nemačke, kao i za podršku evropskom putu Srbije²⁵.
 17. Teško je, imajući u vidu snagu Srbije i Nemačke, ali želja je Srbije, i to govorimo bez stida, da bude saveznik Nemačke, što ranije nije umela i nije znala. (...) To je važno za našu zemlju u političkom, ekonomskom i svakom drugom smislu²⁶.
 18. Pogledajte Nemačku, ona je bila razorena '45. Pa nije Maršalov plan spasao Nemačku, nego snaga njihove volje, njihove ruke, njihova marljivost i predanost. Oni su digli zemlju i za deset godina postali veća sila od onih koji su ih srušili. Bilo je i drugih stvari ali ništa to ne bi uspeo bez ovoga. Mi smo sada u povoljnijoj situaciji od Nemačke tada i nismo u stanju da se pokrenemo²⁷.
 19. Nemačka postaje apsolutno najvažnija zemlja u Evropskoj uniji i da je od velikog značaja za nas da sa tom zemljom imamo najbolje moguće odnose. Mi zbog toga moramo dodatno da menjamo sebe, da obezbedimo i viši stepen vladavine prava, ali i da nastavimo ekonomske reforme, jer bez nastavka ekonomskih reformi, discipline i odgovornosti teško da ćemo napraviti velike rezultate.²⁸

Nemačka je, dakle, uokvirena kao snažnija, jača, bolja, no blagonaklona prema Srbiji a nemački nacionalni mentalitet kao osobine na koje Srbi, uokvireni kao lenji i pasivni („nismo u stanju da se pokrenemo“, „Mi zbog toga moramo dodatno da

²² Vučić sa Merk: Interes što je moguće bolji odnosi s Nemačkom, *Novosti*, 19. 10. 2017. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:691404-Vucic-sa-Merk-Interes-sto-je-moguće-bolji-odnosi-s-Nemackom>

²³ Vučić sa Merk: Interes što je moguće bolji odnosi s Nemačkom, *Novosti*, 19. 10. 2017. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:691404-Vucic-sa-Merk-Interes-sto-je-moguće-bolji-odnosi-s-Nemackom>

²⁴ Vučić čestitao Merkelovoj, *Studio B*, 24.09.2017. <http://studiob.rs/nemacka-otvorena-biralista-na-parlamentarnim-izborima/>

²⁵ Vučić i Han: odnosi Srbije i Nemačke značajno napredovali, *Politika*, 26.10.2017. <http://www.politika.rs/scc/clanak/391445/Vucic-i-Han-Odnosi-Srbije-i-Nemacke-znacajno-napredovali>

²⁶ Vučić: Bićemo pouzdan saveznik Nemačke, *Politika*, 09.06.2014. <http://www.politika.rs/scc/clanak/295915/>

²⁷ Da li je Vučić stvarno razumeo Vebera: Le Monde Diplomatique, *Nedeljnik*, 22.03.2017. <http://www.nedeljnik.rs/nedeljnik/portalnews/le-monde-diplomatique-na-poklon-uz-nedeljnik-da-li-je-vucic-stvarno-razumeo-vebera>

²⁸ Vučić: Nemačka apsolutno najvažnija u EU, *Kurir*, 03.06.2017. <http://www.kurir.rs/vesti/politika/2858573/vucic-nemacka-apsolutno-najvaznija-u-eu>

menjamo sebe“) treba da se ugledaju. Jezički elementi koji aktiviraju ovaj kognitivni okvir jesu: imenice poput *partner*, *investitor*, *saveznik*, *stabilnost*, *marljivost*, *odanost*, *posvećenost*, *značaj*, *uticaj* (Nemačke), *napredak* i *prosperitet*, te pridevi *najveći* spoljnotrgovinski partner, *najrazvijenija* evropska ekonomija, *sigurni* i *pouzđani* nemački investitori, *jači* i *odlučniji*.

Ovaj narativ o neophodnim reformama i promenama Vučić potkrepljuje pozivajući se na Maksa Vebera i njegovu *Protestantsku etiku i duh kapitalizma*. Tvrdi da je protestantski, naročito nemački asketizam, model koji Srbija treba da sledi:

19. Vebera sam čitao puno ranije. Ali stalno govorim da nama u Srbiji nedostaje protestantski moral. Nemamo dovoljno svesti za odgovornost. Moramo menjati naš mentalitet. (...) Ja se plašim našeg mentaliteta i naših navika. To je naš problem.²⁹
20. Voleo bih kada bismo mi, čuvajući našu pravoslavnu veru, prihvatili bar deo one evropske protestantske etike o kojoj je govorio Veber, a koja je nosilac kapitalističkog sistema. Na toj etici počiva uspon Nemačke, koja je bila do temelja srušena, ali nečije znanje i nečija marljivost su tu zemlju podigli. Nije, dakle, bitno odakle krećemo, već s koliko snage, znanja i energije krećete.³⁰

Koliko je značajan okvir o potrebi promene mentaliteta pokazuje Vučićev autorski tekst povodom otvaranja prve robne kuće švedskog trgovinskog lanca IKEA u avgustu 2017.

21. Ikea menja način razmišljanja. Svakog pojedinca i čitavog društva. I, po meni, ona je, uz Zakon o radu, najznačajniji „udar“ na zastarele i prevaziđene delove mentaliteta, na kolektivnu lenjost i nepomerljivost, kao i na onu životnu filozofiju koja nam je, stalno, ponavljala da treba da čekamo da neko drugi sve završi umesto nas samih.
 Ikea nema tamo gde nema bar želje da se razmišlja i radi na nov, drugačiji način.
 Ikea ne trpi stajanje u mestu, odustajanje od cilja, zaustavljanje zbog problema. Ona podrazumeva da nema odustajanja, nema neostvarivog, nemogućeg, nedostižnog. Ona polaže na svakog čoveka, od svojih zaposlenih do poslednjeg kupca, i na njihovu želju i sposobnost da učine korak više, da urade stvar više i da veruju da je još više i te kako moguće, ali da zavisi, pre svega, od njihovog

²⁹ Vučić: Strahujem od našeg mentaliteta, *DW*, 21.1.2014. <http://www.dw.com/bs/vu%C4%8Di%C4%87-strahujem-od-na%C5%A1eq-mentaliteta/a-17375885>

³⁰ Novogodišnji intervju A. Vučića 2013. u *Informeru*, navedeno prema: Panović, Z. „Maks Veber“, *Danas*, 18.1.2013. http://www.danas.rs/danasrs/kolumnisti/maks_veber.1083.html?news_id=254453&action=print

uloženog truda i posvećenosti. Priča o Ikei i o Ingvaru Kampradu, njenom osnivaču, nije ništa drugo nego dokaz da rad, trud, skromnost i fokusiranost mogu da urade baš ono što svi drugi proglašavaju za nemoguće. Njegov "Testament prodavca nameštaja" (...) svojevrsni je katehizis protestantskog duha, jer je Ingvar uspeo da oživi i živi Maksa Vebera u prodavnici nameštaja (...) ali i najbolje moguće uputstvo za izgradnju velike, uspešne kompanije i velikog, uspešnog društva, društva koje stalno ide napred. (...) za uspeh je potreban fokus, i da je potrebna skromnost, i da je važan timski rad, ali isto toliko i odsustvo straha od odlučivanja i od grešaka i preuzimanja odgovornosti (...).

Cilj je putovati i stalno pomerati cilj, ciljeve, i iznalaziti nove. I to je ono što najviše želim da postignemo u Srbiji. Da bude zemlja koja stalno pomera granice sopstvenih uspeha. Da nikada ne budemo zadovoljni postignutim, nego da težimo višem, boljem i još izazovnijem³¹.

Iako u ovom tekstu ne pominje Nemačku, upotrebljena retorička sredstva (pre svega izbor leksike³² kao i poređenje navodno različitih „mentaliteta“ i životnih filozofija, uvek na uštrb Srba³³) u potpunosti se uklapaju u isti diskurzivni i kognitivni okvir: isticanje rada, truda, zalaganja, posvećenosti, neprestanog kretanja ka napred, neophodnosti promene „menatliteta“ i sl. Ovi su okviri asocijativno povezani sa evropskim integracijama i reformama koje vode učvršćivanju demokratskog, tačnije, kapitalističkog sistema. Kako su u pitanju vrednosti visoko vrednovane u većini društava i kultura, teško je suprotstaviti im se i artikulirati drugačije viđenje istih procesa, kroz prizmu tzv. „žrtava tranzicije“³⁴. Implicitno, otpor promenama, reformama i „evropskom putu“ posledica je srpskog mentaliteta koji karakterišu „zastarelost“, „prevaziđenost“, „kolektivna lenjost“ i „nepomerljivost“. A. Vučić kao glavni zadatak svog političkog delovanja ističe upravo promenu tog srpskog mentaliteta koji vidi kao glavnu prepreku na „evropskom putu“ i boljoj, naprednoj budućnosti (vid. Musolff 2004: 43, odeljak 2.2.)

³¹ A. Vučić, „Autorski tekst predsednika Srbije Aleksandra Vučića: Izazov treba da postane NAJVAŽNIJA SRPSKA REĆ!“, *Informer*, 9.8.2017. <http://informer.rs/vesti/politika/343524/autorski-tekst-predsednika-srbije-aleksandra-vucica-izazov-treba-da-postane-najvaznija-srpska-rec>

³² Dominiraju imenice kao što su trud, rad, uspeh, cilj, ili pridevi poput (nema) neostvarivog, nemogućeg, nedostižnog.

³³ Za Srbe vezuje „zastarele i prevaziđene delove mentaliteta, kolektivnu lenjost i nepomerljivost“, dok IKEA i protestantizam simbolišu želju „da se razmišlja i radi na nov, drugačiji nači“.

³⁴ U javnosti se sve otvorenije govori o tome da Srbija postaje zemlja jeftine radne snage, dok država subvencionishe strane investitore; radnici (posebno radnice) suočeni su sa ogromnim gubicima prava stečenih u prethodnim istorijskim periodima kroz dugotrajnu borbu; sve se više razaraju institucije države blagostanja, pre svega zdravstveni i obrazovni sistem, što je karakteristično za sve neoliberalne države. No, u nedostatku odgovarajućih istraživanja, ovde se neću baviti drugačijim viđenjima tranzicije i evro-integracija.

2. Rezime: na evropskom putu uz nemačku podršku

Centralni element političke agende svih srpskih vlada u 21. veku jesu tzv. evro-integracije. U diskursu srpskih političkih elita ovi procesi konstruisani su kroz pažljiv izbor argumentativnih sredstava koja promovišu ideju o njihovoj neophodnosti i neminovnosti (na pr. za metafore u srpskom političkom diskursu vid. Silaški et al. 2009).

Novinu u ovom državnom narativu naizgled predstavlja način na koji Aleksandar Vučić uokviruje Nemačku, državu percipiranu kao ključnu za uspeh pomenutih procesa integracije. I Nemačka i Srbija su u njegovim javnim istupima predstavljene su kroz personifikaciju, kao ličnosti koje, poput svih ljudi, imaju svoje prijatelje i neprijatelje, dobre i loše osobine, ciljeve i stremljenja. Deaktivirajući tradicionalan srpski nacionalni okvir o nemačkoj državi i narodu, koji podrazumeva nepoverenje i osećaj ugroženosti, Vučić u prvi plan ističe okvir o pregalaštvu, disciplini i posvećenosti nemačkog naroda, dok samu nemačku državu pažljivim izborom leksike, pre svega, predstavlja kao najjaču i najvažniju evropsku državu, blagonaklonog zaštitnika i prijatelja Srbije. Osobine nemačkog naroda, posebno protestantska etika koju Vučić vidi kao temelj kapitalističkog sistema, treba, po ovom narativu, da budu uzor i srpskom narodu, predstavljenom kao malodušnom i lenjom. Sve ove promene neophodne su kako bi Srbija bila uspešna u procesu evropskih integracija, što je centralna tema svih srpskih vlada od tzv. demokratskih promena iz 2000. godine. Evropske integracije konstruisane su kroz metaforu o „evropskom putu“ Srbije, varijantu metafore „put ka demokratiji“ koja se javlja u zapadnom političkom diskursu još osamdesetih godina prošlog veka a koja ističe ideju da je demokratija najpoželjniji oblik društvenog uređenja (Lakoff, 1999). Evropski put Srbije popločan je reformama političkog i ekonomskog sistema, no kako su one najčešće bolne za široke slojeve stanovništva, važno je uokviriti ih, kroz stratešku upotrebu jezika (uz pomoć metaforičkih izraza, specifične leksike, poređenja i drugih retoričkih figura) ne samo kao neophodni uslov za „napredak“ i „bolju budućnost“, već kao politički i društveni proces bez alternative.

3. Zaključak

Kako ističe Lejkof (Lakoff 2004: xv), „[p]romeniti okvir znači promeniti način na koji javnost vidi svet“, odnosno promeniti ono što smatramo normalnim, prirodnim i zdravorazumskim. Budući da jezik aktivira kognitivne okvire, novi način

izražavanja zahteva i nove okvire. Drugim rečima, „[d]a bismo drugačije razmišljali, moramo drugačije da govorimo“ (Lakoff 2004: xv).

Jezik je, kao „stub konceptualnog aparata“ (Markoš 2013: 14) i važno oruđe dominacije i društvene kontrole (Matić 2012: 55), glavno sredstvo prenošenja ideologije u društvu preko državnih narativa koji čine „oslonac intergrupne konsolidacije“ (Markoš 2013: 14). Kroz metafore, uokviravanje i različite diskurzivne prakse političari mogu aktivirati nacionalne narative ili elemente unutar tih narativa, istovremeno deaktivirajući druge elemente istih narativa koji im ne idu u prilog. Na ovaj način, političari aktivno učestvuju u kreiranju novih značenja u društvu.

Ovakvo razumevanje strateške upotrebe narativa i aktiviranja, odnosno deaktiviranja određenih okvira u skladu sa trenutnim agendama može objasniti naizgled radikalne promene u diskurzivnom predstavljanju Nemačke koje promoviše sadašnji predsednik Srbije Aleksandar Vučić u okviru dominantnog narativa o evro-integracijama i metaforički konstruisanom „evropskom putu“ Srbije.

Analiza strateške upotrebe elemenata državnog narativa o evro-integracijama u Srbiji dodatno potvrđuje rezultate onih studija javnog diskursa iz različitih društava koje govore u prilog tvrdnji da je izbor okvira u političkom diskursu u osnovi političko i društveno pitanje. Taj izbor pomaže da se realnost predstavi na određen način, što može biti od presudnog značaja za političku, društvenu i ekonomsku agendu u jednom društvu.

Literatura

- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. London: Plagrove-MacMillan.
- Dimitrijević, B. (2006). Zoran Đinđić kao srpski premijer i tvorac reformi. *Istorija 20. veka*, 2, 9-27.
- Druckman, J. N. (2011). What's It All About?: Framing in Political Science. In *Perspectives on Framing* (Gideon Keren, ed.). New York: Psychology Press / Taylor & Francis, 279-302.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. London: Polity.
- Fairclough, I. & N. (2012). *Political Discourse Analysis*. Routledge: London/ New York.
- Gašić, R. (2006). Beogradska politička i vojna elita u svetlu nemačkih i britanskih izvora pred Drugi svetski rat, *Istorija 20. veka*, 1, 63-80.

- Gašić, R. (2010). Srpski stereotipi o Nemcima i percepcija Evrope. <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1037/RankaGasicSrpskiStereotipiONemcima.pdf?sequence=1> (18.1.2018.)
- Keren, G. (2011). On the Definition and Possible Underpinnings of Framing Effects: a Brief Review and a Critical Evaluation. In *Perspectives on Framing* (Gideon Keren, ed.). New York: Psychology Press / Taylor & Francis.
- Krstić, M. (2012). Evrointegracije Republike Srbije: semiotička analiza. *Etnoantropološki problemi*, 7 (1), 143-165.
- Kuzmanović Jovanović, A. (2011). Preserving the Integrity of National Identity: Metaphors for Kosovo in Serbian Political Discourse. *Texas Linguistics Forum* 54, 33-39.
- Kuzmanović Jovanović, A. (2017). Novi okviri za tradicionalne teme: Kosovo i Evropa u srpskom političkom diskursu. Rad predstavljen na skupu *Jezi i kulture u vremenu i prostoru 7*, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu (18. i 19.11.2017). U štampi.
- Lakoff, G. (1999). *Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters To the Global Interdependence Initiative*. Washington, DC: The Frameworks Institute.
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing Company.
- Lakoff, G. & M. Johnson (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: University of Chicago Press (1st edition 1980).
- [Lecheler, S.](#), [M. Keer](#), [A. R.T. Schuck](#) & [R. Hänggli](#) (2015). The Effects of Repetitive News Framing on Political Opinions over Time, *Communication Monographs*, 82 (3), 339-358.
- Markoš, M. N. (2013). Strategije nacionalne bezbednosti kao izraz kulturalnih modela: kognitivno-diskurzivni pristup. *Komunikacija i kultura online*, 4, 13-35.
- Matić, D. (2012). Ideological Discourse Structures in Political Speeches. *Komunikacija i kultura online*, 3, 54-78.
- Mitrović, Lj. (2003). Izazovi i alternative u savremenim procesima razvoja, regionalizacije i evrointegracije Balkana. U *Kultura u procesima razvoja, regionalizacije i evrointegracije Balkana* (Priredio Dragan Todorović), Filozofski fakultet - Univerzitet u Nišu, Institut za sociologiju, 7-22.
- Musolff, A. (2004). *Metaphor and Political Discourse. Analogical Reasoning in Debates about Europe*. Basingstoke/ New York: Palgrave Macmillan.

- Patterson, M. & K. R. Monroe (1998). Narrative in Political Science. *Annual Review of Political Science* 1: 318-331.
- Payne, Rodger A. (2001). Persuasion, Frames and Norm Construction. *European Journal of International Relations*, 7(1), 37-6.
- Rasulić, K. (2008). On the conceptualization of the European Union across EU boundaries. In *ELLSSAC Proceedings, Vol. 1* (K. Rasulić & I. Trbojević eds.). Beograd: Čigoja štampa, 315-327.
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Silaški, N., Đurović, T. (2014). One step forward, two steps back – Conceptualising the EU accession in Serbian and EU discourse. In A. Musolff, F. MacArthur, & G. Pagani (eds.). *Metaphor and Intercultural Communication*. London etc.: Bloomsbury Publishing.
- Silaški, N., Đurović, T., & Radić-Bojanić, B. (2009). Javni diskurs Srbije: kognitivističko-kritička studija [Serbian public discourse: A cognitive critical study]. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu.
- Stojanović, S i B. Đorđević (2017). Svetsko društvo rizika i zaštita nacionalnih interesa Republike Srbije. *Međunarodni problemi*, 69 (4), 465-482.
- Stojić, M. (2006). Between Europhobia and Europhilia: Party and Popular Attitudes towards Membership of the European Union in Serbia and Croatia. *Perspectives on European Politics and Society*, 7(3), 312-335.
- Subotić, J. (2016). Narrative, Ontological Security and Foreign Policy Change. *Foreign Policy Analysis* 12, 610-627.
- Šarić, Lj. (2005). Metaphorical models in EU discourse in the Croatian media. *Jezikoslovlje* 6 (2): 145-170.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis, *Discourse & Society*, 4 (2): 249-283
- Van Dijk, T. A. (2004). Discurso y Dominación. *Grandes Conferencias en la Facultad de Ciencias Humanas 4*. Bogotá: Facultad de Ciencia Humanas, Universidad Nacional de Colombia
<http://www.discursos.org/oldarticles/Discurso%20y%20dominaci%F3n.pdf>
 (12.1.2018.)
- Van Dijk, T. & Atienza Cerezo, E. (2010). Identidad social e ideología en libros de texto españoles de Ciencias Sociales. *Revista de educación*, 353: 67-106

Vesić Pavlović, T. (2010). *Trnovit put ka demokratiji*. Metafora putanje u konceptualizaciji procesa tranzicije u Srbiji. U *Jezik, književnost, promene* (B. Mišić Ilić i V. Lopičić, urednice), Niš: Filozofski fakultet, 179-189.

Madžar, Lj. (2009). Politička ograničenja u realizaciji ekonomskopolitičkih programa: slučaj Srbije. *Teme*, XXXIII (2), 329-353.

Mitrović A. (1996). Srbi o Nemcima (predgovor). U *Srbi o Nemcima* (priređivači M. Sofronijević i M. Maksimović), Beograd: DBR INTERNACIONAL PUBLISHING, 1996. <http://www.rastko.rs/rastko/delo/10186> (10.1.2018.)

Cerović, B. (2009). Napredak u tranziciji, inicijalni uslovi i privreda Srbije. *Teme*, XXXIII (2), 353-374.

Dodatak: korpus analiziranih tekstova

Vučić: Evropski put Srbije ne može da poremeti odnose sa Rusijom, *N1 info*, 25.9.2017. <http://rs.n1info.com/a330391/Vesti/Vesti/Vucic-o-izborima-u-Nemackoj.html>

Vučić: Podrška Mogerinijeve ubrzanju evropskog puta Srbije, *RTS*, 15.11.2017. <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/2940149/vucic-se-sastao-sa-mogerini.html>

Vučić i Korcker: Evropski put Srbije nema alternativu, *Blic online*, 12.2.2016. <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-i-korcker-evropski-put-srbije-nema-alternativu/2pz8lel>

Vučić u Moskvi: Želimo da pojačamo ekonomsku saradnju sa Rusijom, *Pink*, 4.4.2017. <http://pink.rs/vesti/20399/vucic-u-moskvi-zelimo-da-pojacamo-ekonomsku-saradnju-sa-rusijom>

Vučić: Nemačka najveći partner, *Danas*, 26.7.2017. http://www.danas.rs/ekonomija.4.html?news_id=352400&title=Vu%C4%8Di%C4%87%3A+Nema%C4%8Dka+najve%C4%87i+partner

Vučić danas s ambasadorom Nemačke, *B92*, 28.12. 2017. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=28&nav_category=11&nav_id=1341092

Vučić sa Merk: Interes što je moguće bolji odnosi s Nemačkom, *Novosti*, 19. 10. 2017.

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:691404-Vucic-sa-Merk-Interes-sto-je-moguće-bolji-odnosi-s-Nemackom>

Vučić čestitao Merkelovoj, *Studio B*, 24.09.2017. <http://studiob.rs/nemacka-otvorena-biralista-na-parlamentarnim-izborima/>

Vučić i Han: odnosi Srbije i Nemačke značajno napredovali, *Politika*, 26.10.2017. <http://www.politika.rs/scc/clanak/391445/Vucic-i-Han-Odnosi-Srbije-i-Nemacke-znacajno-napredovali>

Da li je Vučić stvarno razumeo Vebera: *Le Monde Diplomatique*, *Nedeljnik*, 22.03.2017. <http://www.nedeljnik.rs/nedeljnik/portalnews/le-monde-diplomatique-na-poklon-uz-nedeljnik-da-li-je-vucic-stvarno-razumeo-vebera>

Vučić: Nemačka apsolutno najvažnija u EU, *Kurir*, 03.06.2017. <http://www.kurir.rs/vesti/politika/2858573/vucic-nemacka-apsolutno-najvaznija-u-eu>

Vučić: Srbija neće u NATO, ali hoće u EU, *Balkans Aljazeera*, 2.3.2016. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/vucic-srbija-nece-u-nato-ali-hoce-u-eu>

Vučić: strahujem od našeg mentaliteta, *Deutsche Welle*, 21.1.2014. <http://www.dw.com/bs/vu%C4%8Di%C4%87-strahujem-od-na%C5%A1eg-mentaliteta/a-17375885>

Vučić, A. „Autorski tekst predsednika Srbije Aleksandra Vučića: Izazov treba da postane NAJVAŽNIJA SRPSKA REČ!“, *Informer*, 9.8.2017. <http://informer.rs/vesti/politika/343524/autorski-tekst-predsednika-srbije-aleksandra-vucica-izazov-treba-da-postane-najvaznija-srpska-rec>

Vučić: Nemačka je najvažnija zemlja za Srbiju, *Politika*, 11.6.2014. <http://www.politika.rs/scc/clanak/296116/>

Vučić i Nemci, *Politika*, 20.02.2013. <http://www.politika.rs/scc/clanak/249753/>

Vučić: bićemo pouzdan saveznik Nemačke, *Politika*, 09.06.2014. <http://www.politika.rs/scc/clanak/295915/>

Novogodišnji intervju A. Vučića 2013. u Informeru, navedeno prema: Panović, Z. "Maks Veber", *Danas*, 18.1.2013. http://www.danas.rs/danasrs/kolumnisti/maks_veber.1083.html?news_id=254453&action=print

Vučić: Nemačka naš važan politički i ekonomski partner, *Politika*, 09.09.2012. <http://www.politika.rs/scc/clanak/249556/>

Summary

“TO MOVE AND KEEP PUSHING THE TARGETS”: GERMANY AND SERBIAN STATE NARRATIVE ON EUROPEAN INTEGRATIONS

European integration process has been one of the dominant topics in Serbian political agenda ever since the regime-change and the restoration of democracy in 2000. Social and economic reforms related to that process are metaphorically represented in Serbian political and public discourse as the “European path” of Serbia. It is a variant of the “Path to Democracy” metaphor and the idea behind it is the assumption that democracy is the most moral form of government (Lakoff 1999). The EU and its political, social and economic system are presented as the best model for the future of Serbia and the EU influence is openly accepted by the Serbian political elite as an integral part of policy-making process (Stojić 2006). Since this complex political, social and economic transition, commonly referred to as “reforms” in political and public discourse, often implies painful changes for different groups of Serbian society, it is important to present it not only as a desirable and necessary but also as an inevitable process. This is accomplished by a careful choice of argumentative tools that the Serbian political elite apply to discursively construct the Serbian Euro-integration process (“the European path” of Serbia). This discourse is an important part of Serbian state narrative, since it explains relations with other states and determines directions of definition for both internal and external politics. Because state narratives are an effective tool for spreading state ideologies, it is important to analyze them in order to better understand the political discourse and the actions it motivates within a society. Therefore, I build on existing scholarship on two important elements of Serbian state narrative on the European integration process, the conceptual metaphor and the cognitive frame, to examine ways in which this narrative is used by political actors to promote their political agenda, namely, the social, political and economic reforms Serbia is obliged to carry out in order to join the EU. Special attention is dedicated to the new framing of Germany, presented and perceived in public as a state with the crucial role for the success of Serbian “European path”. The corpus is composed of statements of the current president of Serbia, Aleksandar Vučić, and media reports on his activities, covering the topic of European integration process and the role of Germany in it. This particular corpus is chosen because of the prominent role Aleksandar Vučić has played in Serbian politics in the last several years, serving the most important political functions of Deputy Prime Minister, Prime Minister and President-elect, which makes him currently the key policy-maker in Serbia. The chronological span of the corpus is the period from the rise of this politician to power in 2012 till 2017, when he became President-elect of Serbia. My analysis shows that this political actor: a) metaphorically constructs the European integration process as the “European path of Serbia”; b) presents Serbian-German relations through new cognitive frames, by strategically using the traditional Serbian narrative on Germans and their states. In doing so, he deactivates the well-established frame of aggression and threat posed by the Germans and activates the equally rooted frame of Germans as disciplined and hard-working people. Using the metaphor “Nation/ State is a Person”, where national mentalities correspond to personal characteristics of an individual, Vučić emphasizes positive characteristics of German mentality as the model that Serbs should look upon in order to be successful in their “European path”. The objective of this frame change is to further promote and justify the social, political and economic reforms carried out in the transition process of Serbia, since these reforms often prove to be harmful for numerous groups in the Serbian society (the so called “victims of transition”).

The structure of the paper is as follows: I first present the key theoretical concepts (state narrative, conceptual metaphor and cognitive frame) and then apply them to the qualitative analysis of the corpus. Certain discursive patterns have been observed both in Vučić’s statements and the media coverage of his activities. Relying on theoretical framework based on postulates of cognitive linguistics and critical discourse analysis (which is interested in the ways language/ discourse contributes to the dynamics of power relations within a society), I offer possible explanations of meanings and functions of the observed discursive patterns. The results of the analysis confirm the importance of the strategic use of state

narratives in political discourse as a part of the process of creation of new meanings and promotion of political agendas.

Key words: state narratives, conceptual metaphor, cognitive frame, European integration, Serbian political discourse.